

Павленко В.В. З історії діяльності іноземних педагогів на Волині (XIX – поч. XX ст.) / В.В. Павленко // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій: Зб. наук. праць / [За заг. ред. О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонової]. – Вип. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2005. – 236 с. – С. 167–170.

Павленко В.В.,
кафедра педагогіки
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

З ІСТОРИЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ПЕДАГОГІВ НА ВОЛИНІ

Актуальність окресленого напрямку історико-педагогічного пошуку є надто на часі, оскільки протягом останнього десятиліття в українській державі чітко утвердилася за професором М.Левківським нова галузь історико-педагогічної науки, яку він класифікує на історико-педагогічне краєзнавство.

Природно, що у цьому ключі дослідження потребує регіонального підходу до самого процесу історико-педагогічного пошуку.

Волинь, як окреслене історико-географічне й етнокультурне явище теж являє собою потенційні можливості для аналізу історико-педагогічного процесу на терені цього регіону.

Слід відмітити, що перші наукові пошуки з розвитку освіти Волині з'явилися вже у другій половині XIX століття. Зокрема, П.Батюшков, Н.Мукалов, М.Теодорович, Н.Барсов, К.Левицький та інші висвітлювали окремі аспекти розвитку освіти, діяльності духовенства, історії становлення навчальних закладів тощо.

Зазначимо, що протягом останніх 15 років освітні процеси на Волині (центром, якої було м. Житомир з 1800 до 1937рр.) досліджували О.Борейко, І.Гавриш, Л.Єршова, М.Жилюк, Т.Джаман, О.Іващенко, М.Левківський, Ю.Поліщук, Н.Рудницька, Н.Сейко, С.Коляденко, В.Омельчук.

Певні аспекти зазначеної проблеми знайшли відображення у працях Г.Бухало, В.Єршова, М.Костриці, Г.Мокрицького, Л.Монастирецького, О.Пультера, Г.Черняхівського.

Саме вони дослідили етапи становлення шкільництва національних меншин (польської, чеської, частково німецької, єврейської), діяльність громадських товариств, літературного краєзнавства та ін.

Все ж доводиться констатувати, що прямих робіт у галузі наукової, науково-педагогічної, просвітницької, освітньої, культурницької, опікунської, міценацької діяльності з боку іноземних учених, громадських діячів і вчителів ми не знаходимо, в чому й полягає завдання даної статті.

Вся діяльність навчальних закладів, у тому числі й на Волині, підпорядковувалась на той час кільком указам, які склали основу освітньої реформи, що почалась вже у 1856 р. Це, перш за все, „Статут народних початкових шкіл” (1864 р.), „Статут гімназій та прогімназій” (1864 р.), „Статут жіночих навчальних закладів” (1860 р.) тощо. Початкові школи, за цими документами, підпорядковувалися повітовим та губернським шкільним радам; були також запроваджені реальні гімназії (поруч з класичними), де більша увага зверталася на вивчення прикладних дисциплін [7, 78].

На початку XIX століття на Волині найбільш плідні зв'язки українського, поліського етносу виявилися з польською спільнотою. Польські магнати, володіючи значною маєтністю, землями поступово залучали до польської культури корінне населення. Серед цієї польської кагорти заслуговують особливої уваги класик англійської літератури

уродженець с.Терехова (Бердичівського повіту) Джозеф Кондар, єврейський письменник Шалом Алейхем (м. Бердичів), композитор Юліуш Зарембський, опікун Віденського навчального округу Тадеуш Чацький.

Призначений візитатором шкіл Волинської, Київської, Подільської губерній, Т.Чацький реорганізував та відкрив кілька шкіл і на території Волині-Житомирщини, а саме: в Овручі, Любарі та Житомирі [1].

На Волині ним було засновано 126 приходських училищ . У 1803 р. Т.Чацькому вдалося досягти угоди з католицьким духовенством про те, що при кожному костьолі буде утримуватися приходська школа, як пропонував Адам Чарториський. Крім цього, волинський візитатор запропонував реорганізувати орден василіанів з чернечого у виховний, щоб зберегти училища в Любарі та Овручі після скасування єзуїтського ордену [1]. У 1807 р. таке рішення було затверджене російським міністерством освіти, але розвитку не отримало за браком часу та наступом соціально-політичної кризи внаслідок поразки першого польського повстання 1831 р. [4].

Чацький Т. запропонував відкрити гімназії у кожному з центрів трьох губерній – Житомирі, Вінниці, Києві. У них планувалося викладати: мови (польську, російську, французьку), польську літературу, історію та географію; право, математику, фізику; практичну механіку, історію природи, ботаніку, городництво, рільництво; хімію та хірургію; верхову їзду та конярство. Що стосується ботаніки, то при кожній парафіяльній школі, приходському училищі чи гімназії, за пропозицією Т.Чацького, мали утримувати дослідні ділянки, а у Вінниці – планувалося створити ботанічний сад, центральний для всіх трьох губерній. Програма для гімназій, запропонована візитатором, нагадувала за складністю університетський курс [2].

Діяльність Т.Чацького виявилася найбільш плідною у Кременецькому ліцеї. Доречно відзначити, що протягом першої половини

XVIII ст. – це навчально-наукова і просвітницько-наукова установа була по суті єдиним навчальним закладом по всій Україні.

На Волині в середині 60-х р. XIX ст. склалися особливо сприятливі умови для переселення чехів, де після придушення польського повстання 1863 р. царський уряд почав проводити компанію по витісненню польського землеволодіння. З боку царської адміністрації почались акції заохочення переселення чехів в Україну.

Влаштувавшись на новому місці, чеські поселенці відразу піклувалися про вирішення освітніх питань. В здобутті освіти вони бачили важливу умову досягнення успіху в господарській діяльності. Серед емігрантів учителів–чехів було дуже мало, тому навчання часто проводилося по хатах, у найпросторіших „світлицях”, які були у виникаючих поселеннях, як правило, зимою. Крім незначної кількості вчителів, учив всякий, хто був здатний: сільські грамотії, більш освічені громадяни, а вдома, головним чином, матері. Хто міг вчив вечорами і дорослих російської мови [5,13]

Таблиця 1.

Чеські школи на Волині в 1879 році [3]

№ п/п	Місцезнаходження	Кількість Учнів	Національність вчителя	Навчання російській грамоті
Дубенській повіт				

1	Підгайці	18	Чех	Так
2	Червона Гірка	43	Чех	Ні
3	Скраклів	69	Чех	Ні
4	Семидуби	50	Чех	Так
5	Кнерути	не відомо	Чех	Ні
6	Волковиця	70	Чех	Ні
7	Митиця	65	Німець	Так
8	Ульбарів	23	Німець	Ні
Луцький повіт				
9	Княгинін	33	Чех	Так
10	Боратин	22	Чешка	Так
11	Губин	25	Чех	Так
Володимир-Волинській повіт				
12	Новосілки Старі	30	Чех	Так
13	Новосілки Нові	не відомо	Чех	Так
14	Квасилів	59	Чех	Так
15	Шпаків	не відомо	Чех	Ні
Острозький повіт				
16	Гульне	48	Чех	Так
17	Антонівка	29	Чех	Ні

У школах колоністів працювали вчителі чеської національності. Через відсутність російських вчителів, навчання проводилось в основному чеською мовою. Окремим предметом в початковій школі вивчалась російська мова.

До 1887 року чеські початкові школи збільшувались (31). З наступними роками кількість чеських шкіл зменшується. Так в 1891 році за

дослідженнями І.Гордієнка в нашому краї нараховується лише 24 школи, в яких навчалося 1104 учні [6,56].

З 1870 по 1884 р. були відкриті чеські однокласні училища, які знаходились у підпорядкуванні Міністерства народної освіти. В усіх чеських училищах навчання ведеться російською мовою, право викладати російською мовою надається вчителям російського походження, або чехам, які отримали виховання у місцевій вчительській семінарії.

Отже короткий аналіз дозволяє стверджувати, що до освіти, просвітництва, культурницької діяльності на терені Волинського краю долучалися досить плідно представники національних меншин, котрі у свій час здобували освіту, зокрема й вищу, у престижних європейських університетах. Пізніше, особливо у кінці XIX ст. вони не лише навчали поліських дітей, але й очолювали громадські рухи, товариства тим самим здійснювали культурницьку діяльність серед дітей, молоді, дорослого населення. Проте все це потребує подальших архівних досліджень і узагальнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. D. Beauvois. Szkolnictwo polskie na ziemiach litewskoruskich 1803-1832. t. II. – S. 271.
2. Polle M. Ateny Wolynskie. Szkic z dziejow oswiaty w Polsce. – Lwow, 1923.
3. Волинские епархиальные ведомости. – 1889. - № 34
4. Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края / Изд-во Батюшкова П.Н. – С-Тб, 1888.
5. Гордієнко. Чехи на Волині // Літопис Волині . – 1966. ч.8. –ст. 50-57.
6. Іржі Гофман. Чехи на Волині, основні відомості. Прага, 1998р. – 32с.
7. Сейко Н.А. Поляки на Волині – Житомирщині: спроба історичного та культурологічного аналізу шкільництва XIX – першої половини XX ст. – Житомир, 2001. – 218 с.

